

DAVRANIŞSAL MUHASEBE AÇISINDAN MUHASEBE MESLEK MENSUPLARININ MESLEKİ TUTUM VE DEĞERLERİNİN ANALİZİ

Dr. Öğr. Üyesi Hatice ÇİÇEKAY

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Erciş Meslek Yüksekokulu, Muhasebe ve Vergi Bölümü

hcicekay@yyu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-9988-1340>

Dr. Öğr. Üyesi Ömer KÖSE*

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Finans ve Bankacılık Bölümü

omerkose@cumhuriyet.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-4855-2659>

Dr. Öğr. Üyesi Yılmaz GÜNEL

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Divriği Nuri Demirağ Meslek Yüksekokulu, Otel Lokanta ve İkram
Hizmetleri Bölümü

ygunel@cumhuriyet.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-4776-1344>

Öz

Bu çalışmada, muhasebe meslek mensuplarının mesleki tutum ve etik değerlerinin davranışsal muhasebe açısından incelemesi amaçlanmıştır. Çalışmada, meslek mensuplarının muhasebe bilgi üretiminde etik ilkeleri benimseme düzeyleri, muhasebecilik mesleğine yönelik algıları ve davranışsal eğilimleri analiz edilmiştir. Nicel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen bu çalışmanın evrenini Van ilinde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensupları oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleminde ise 117 katılımcı yer almaktadır. Veriler anket yöntemiyle toplanmış, elde edilen bulgular frekans ve yüzde analizleriyle değerlendirilmiştir. Ücret yetersizliği, mevzuat baskısı, mükellef talepleri ve toplumsal saygınlık eksikliği gibi dışsal faktörlerin etik karar süreçlerinde belirleyici olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Muhasebe meslek mensuplarının önemli bir kısmı, mevcut düzenlemelerin uygulama gerçekleriyle tam uyumlu olmadığını ve bu durumun mesleki özerklik üzerinde sınırlayıcı bir etki oluşturduğunu ifade etmişlerdir. Sonuç olarak, çalışma muhasebe mesleğinde etik davranışın yalnızca bireysel ahlaki değerlere değil, aynı zamanda ekonomik koşullar ve kurumsal çevreye de bağlı olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Davranışsal Muhasebe, Meslek Etiği, Muhasebe Meslek Mensupları, Mesleki Tutum ve Değerler.

*Sorumlu Yazar (Corresponding Author)

Etik Kurul Bilgisi: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Yayın Etik Kurul Başkanlığının 24/07/2025 tarih 2025/17 oturum sayılı ve 30 nolu karar ile etik kurul uygunluğu onayı verilmiştir

Citation/Atf: Çiçekay, H., Köse, Ö., ve Günel, Y. (2025). Davranışsal Muhasebe Açısından Muhasebe Meslek Mensuplarının Mesleki Tutum ve Değerlerinin Analizi. Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi, 9(2): 333-352.

Geliş (Received) : 27/10/2025

Kabul (Accepted) : 04/12/2025

Yayın (Published) : 31/12/2025

ANALYSIS OF PROFESSIONAL ATTITUDES AND VALUES OF ACCOUNTING PROFESSIONALS FROM A BEHAVIORAL ACCOUNTING PERSPECTIVE

Abstract

This study aims to examine the professional attitudes and ethical values of accounting practitioners through the lens of behavioral accounting. Specifically, it investigates the extent to which accounting professionals internalize ethical principles in the production of accounting information, their perceptions of the profession, and their behavioral tendencies. Employing a quantitative research design, the study focuses on accounting professionals operating in the province of Van. The sample consists of 117 respondents. Data were collected via a structured questionnaire, and the findings were analyzed using frequency and percentage distributions. It has been found that external factors such as inadequate remuneration, regulatory pressure, taxpayer demands, and the lack of social prestige play a decisive role in ethical decision-making processes. A considerable number of respondents also reported that current regulations are not fully aligned with practical realities, thereby constraining professional autonomy. Overall, the study concludes that ethical behavior in the accounting profession is influenced not only by individual moral values but also by prevailing economic conditions and the broader institutional environment.

Key Words: Behavioral Accounting, Professional Ethics, Accounting Professionals, Professional Attitudes and Values.

1. Giriş

Davranışsal muhasebe, muhasebe mesleğini uygulayan ve uygulamayanların mesleğe yönelik bilgilerini nasıl kullanacaklarını ve muhasebeden ne boyutta etkilendiklerini ortaya çıkaran davranışların araştırıldığı; ayrıca davranış bilimlerinden yararlanarak muhasebe ve insan davranışları arasındaki ilişkinin incelendiği bir bilim dalıdır (Göçer ve Karaca, 2019: 15).

Davranışsal boyut, rasyonel bakış açısıyla matematiksel modeller kullanılarak göz ardı edilmekte ve sonuç olarak insan ilişkilerinin çok fazla olduğu bir meslek olan muhasebe mesleği ile ilgili yaklaşımlar eksik kalmaktadır. Bu durumun düzeltilmesi için bilginin üretilme, işlenme ve satılması aşamalarında, bu bilgileri kullanan insanın davranışsal boyutu dikkate alınmalıdır (Ergüden vd., 2018: 413). Davranışsal muhasebecilere göre, geleneksel muhasebe, geçmişle ilgilenen ve standartlara fazlasıyla bağımlı olan bir muhasebedir. Geleneksel muhasebe, ekonomik bilgileri ölçerek bağlı oldukları standartlara göre kullanıcılara işletme ile ilgili finansal bilgileri iletmektedir. Fakat kullanıcıların bakış açısına göre ekonomik bilgilerin

ölçümü yapılmaz. Ayrıca, karar oluşturma süreci karmaşıktır ve önemli belirsizlikler barındırır. Bu aşamada, davranışsal muhasebe, geleneksel muhasebenin eksik kalan kısmına destek sağlar (Nazlıoğlu ve Demirci, 2023: 824). Başka bir ifadeyle sadece geleneksel muhasebe sonucu oluşan raporlar üçüncü kişilerin şirkete yönelik fikir ve kararlarını etkilememektedir. Davranışsal muhasebe duruma dâhil olarak, muhasebeyle ilişkili kurum ve kişiler üzerinde etki oluşturarak muhasebe dışı unsurları ele almaktadır. Nitel ve nicel veriler ile ilgili olan davranışsal muhasebe, kişilerin bilgi ve tecrübesi, teknolojiyi kullanma becerisi, grup içinde çalışma ve kültürel unsurlar gibi alanlarda çeşitli öğelerin etkilerini belirlemektedir (Güney ve Kayışyapar, 2020: 35).

Hisse senetleri fiyatlarının rassal olarak hareket ettiğini belirten Fama'nın 1965 yılında gerçekleştirmiş olduğu çalışması ve Etkin Piyasalar Hipotezi kavramına karşı 1970 yılında ileri sürmüş olduğu teoriler, davranışsal muhasebenin temelini oluşturmaktadır. Muhasebeci davranışları veya muhasebeci olmayanların muhasebe fonksiyonları ve raporlarından etkilenen davranışların incelenmesi, davranışsal muhasebe araştırmaları (BAR-Behavioral Accounting Research) olarak adlandırılır. Hofstede ve Kinard (1970), davranışsal muhasebe araştırmaları ile ilgili ilk anketlerden birini gerçekleştirerek bu çalışmada üç temel bakış açısı önermiştir. (Ayboğa ve Koç, 2022: 98):

- 1) Muhasebe faaliyetleri yapanların teknik işlevinin davranışlara yönelik etkisi,
- 2) Muhasebe faaliyetleri yapanların davranışları,
- 3) Muhasebe verilerini kullananlar üzerindeki etkisi.

Bu araştırma, temel olarak muhasebe meslek mensuplarının davranışsal eğilimlerini, meslek etiğine ilişkin tutumlarını ve mesleki değer algılarını analiz ederek muhasebe bilgi üretimi sürecine olan etkilerini davranışsal muhasebe yaklaşımı bağlamında, muhasebe meslek mensuplarının mesleğe ilişkin etik farkındalık düzeylerini, motivasyonlarını, ekonomik ve psikolojik doyumlarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçlara ulaşmak için Van Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odasına kayıtlı mesleğini fiilen icra eden muhasebe meslek mensupları üzerinde 2025 Eylül ayında bir anket uygulanmıştır. Çalışma sonuçlarının hem muhasebe meslek örgütlerine hem de politika yapıcılara mesleki etik standartlarının geliştirilmesi, ücret politikalarının iyileştirilmesi ve etik farkındalık eğitimlerinin yaygınlaştırılması konularında yol gösterici nitelikte olacağı düşünülmektedir.

2. Davranışsal Muhasebeyi Etkileyen Faktörler

Davranışsal muhasebeyi etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır; bu faktörler arasında inanç, kültür, siyasal yapı ve etik unsurlar öne çıkmaktadır.

2.1. İnanç

Çocukluk dönemiyle başlayan öğrenme, insanların düşünsel yapıları ile olaylar arasındaki neden sonuç ilişkisinin oluşturmalarını sağlar. Böylece bu durum toplumun yapısı olarak genelleştirilir ve sonraki aşamada olaylar inançlar dikkate alınarak yorumlanır. İnançlar, muhasebecilerin elde ettikleri bilgileri kullanıp karar verme mekanizmasını etkileyen, öğrenme ve tecrübe ile beraber oluşmaktadır. Bir başka ifade ile inançlar ilk olarak çevreyi daha sonra yöntemleri etkiler ve karar vermek için harekete geçer (Gönen ve Rasgen, 2017: 192).

2.2. Kültür

Şirketler, açık sistem kuramını benimsedikleri için bulundukları sosyal yapının etkisinde kalırlar. Şirketlerin hem maddi hem de manevi öğeleri, sosyal yapıyı oluşturan çeşitli olaylardan etkilenmektedir. Şirketlerde gerek yöneticiler gerekse de çalışanlar açısından, toplumu etkileyen kültür faktörü büyük önem taşımaktadır. Böylece işletmeye yön veren kültür, muhasebe çalışmalarını da şekillendirmektedir (Şimşek, 2024: 44).

2.3. Politik Yapı

Toplumun içinde barındırdığı ülkenin politik veya ideolojik yapısı, finansal tablo kullanıcılarının karar alma şeklini bir başka ifade ile insanların muhasebe çalışmalarına yönelik beklentilerini etkilemektedir. Kısaca ülkenin yönetim yapısı, siyasi sistemi, pazar koşulları ve ülkelerin ticari ilişkileri muhasebe sistemini belirleyen unsurlardır (Kındırğa, 2024: 48).

2.4. Etik

Etik davranış, bir kişinin başka bir kişi veya kişilerden beklediği davranışlar olarak ifade edilmektedir. Etik konusuna yönelik olarak yapılan ilk davranışsal muhasebe çalışmaları katılımcıların ahlaki gelişimine yoğunlaşmıştır. Çalışmalar özellikle belirli bireyin/grupların ahlaki muhakemesinin gelişimini ve belirli bir etik gelişim düzeyinin iş başındaki davranışlara nasıl yansıdığını belirtmeye yöneliktir. Çalışmalarda belirtilen bu konular muhasebenin herhangi bir alt alanında davranışsal muhasebeye kolayca uyum sağlayabilir (Birnberg, 2011: 11). Sadece yasal düzenlemeler muhasebe mesleğindeki etik sorunları ortadan kaldırmak/azaltmak için yeterli olmadığından etik kuralların da muhasebe meslek mensupları tarafından öğrenilmesi ve uygulanması gereklidir (Türkoğlu, 2023: 44).

3. Davranışsal Muhasebe Teorileri

Davranışsal muhasebe, geleneksel muhasebeye insan davranışlarının neden-sonuç etkilerine yönelik eklenmiş kısmını oluşturmakta ve bağlantılı olduğu teoriler yer almaktadır. Beklenti teorisi, eşitlik teorisi, amaç teorisi, durumsallık teorisi ve vekâlet teorisi bunların başında gelmektedir (Marşap ve Gökten, 2016: 349).

3.1. Beklenti Teorisi

Beklenti teorisi, ilk kez 1964 yılında Victor Vroom tarafından ortaya atılmış ve 1968 yılında Porter ile Lawler'in çalışmalarıyla geliştirilerek daha kapsamlı bir modele dönüştürülmüştür. Bu teoride kişinin davranışı sonucundaki beklentileri, bireyi motive eden temel unsur olarak kabul edilmektedir. Beklenti kavramı, harcanan çaba sonucunda bireyin algıladığı bir ihtimalin gerçekleşme olasılığına yönelik motivasyon unsurunun, o davranış sonucunda oluşan beklentileri kapsamaya yönelik bir ifade olarak belirtilmektedir. Muhasebe alanında ise muhasebeyle ilgili taraflar, mesleğe yönelik düşünce, eylem ve tahminleri oluştururken, bireyin mesleki becerisi kullanılarak geleceğe yönelik değerlendirmeler yapmaktadır. Dolayısıyla meslek mensubunu motive eden temel unsur, bireyin kendi çabalarıyla ulaştığı beklentilerin meydana gelmesidir. (Cengiz, 2025: 127).

3.2. Eşitlik Teorisi

Eşitlik teorisi, 1963 yılında John Stacy Adams tarafından bilişsel sürece yönelik bir güdü teorisi olarak literatüre kazandırılmıştır. Çalışanların yatırımları ve çalışmalarından sağladıkları sonuçlar arasında dengesizlik söz konusuysa veya benzer işi yapanlarla kıyaslandığında girdi-çıkıtlı durumları karşılaştırıldığında eşitliğin olmadığı fikri varsa ve durum çalışanların aleyhine ise sonuç olarak çalışanlar çalışma performanslarını düşürmektedirler. Çalışanlar böyle davranarak durumu eşitlediklerini düşünmektedirler (Ayboğa ve Koç, 2022: 99). Eşitlik teorisinde işletmelerde girdi olarak çalışanların eğitim seviyesi, elde ettikleri yetenekler, kullanılan emek, çalışma saatleri olarak belirtilmektedir. Çıktı unsurları olarak itibar, terfi, bilinirlik, maaş, ücret, prim şeklinde sıralanmaktadır (Gönen ve Rasgen, 2017: 193).

3.3. Amaç Teorisi

Liderlerin ve izleyicilerin hedeflerinin belirlenmesi temeline dayanan Amaç teorisi 1968 yılında Edwin Locke tarafından geliştirilmiştir. Amaç teorisinde, bireysel amaçların belirlenmesi motivasyona önemli katkı sağlamaktadır. Ayrıca değer yargılarına sahip bireylerin davranışlarına daha doğru yön verebileceği öne sürülmektedir. (Ayboğa ve Koç, 2022: 99). Amaç teorisi, bireyin ve işletmenin amacının uyum durumunu esas almaktadır. Bireyin performans düzeyinin amaca ulaşmada etkili olduğu ve bu amacı elde etmede zorluk düzeyi ne

kadar yüksekse bireyin de o kadar yüksek seviyede performans sağlaması gerekmektedir. Amaç teorisi bu açıdan değerlendirildiğinde bireysel davranışlar üzerinde etkili olup, hem bireyin hem de işletmenin performansının artmasında önemli rol oynamaktadır. (Cengiz, 2025: 128).

3.4. Durumsallık Yaklaşımı

Durumsallık teorisinde şartların ve durumların belirlenme şekli önemli bir sorundur. Yapılan çalışmalar, genellikle çevrenin organizasyon yapısı ile ilişkileri ve teknolojinin organizasyon yapısı ile ilişkileri üzerine yoğunlaşmıştır. (Ayboğa ve Koç, 2022: 100). İşletmelerin yer aldıkları çevresel faktörler, işletme ve muhasebe açısından bakıldığında yönetim ve örgüt durumlarını belirlemekte ve diğer çevre yapılarıyla farklılık göstermektedir. Sonuç olarak sadece örgüt değil ayrıca bireyler de çevreye uyum sağlamak için değişime açık olmalıdır. (Gönen ve Rasgen, 2017: 193).

3.5. Vekâlet Teorisi

Vekâlet teorisi, 1970’li yıllardan bu yana tartışılmakta olup, Jensen ve Meckling (1976) tarafından yapılan çalışma ile hız kazanmıştır. Bu teori günümüz koşullarında muhasebe, finans, pazarlama, iktisat, örgütsel davranış ve sosyoloji gibi birçok alanda kullanılmaktadır. Vekâlet teorisi “bireysel çıkarı gözeten davranış ilkesi” temeline dayanmaktadır. Böylece, bireysel çıkarı gözeten davranış ilkesi, bireylerin kendi çıkarlarını sağlayabilmek için birçok faaliyeti gerçekleştirmesi olarak ifade edilmektedir (Marşap ve Gökten, 2016: 352).

4. Literatür

Ateş ve diğ., (2016), muhasebe alanında tutarlarla uğraşan muhasebecilerin davranışsal ve duygusal durumlarından bahsetmek amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Çalışmanın uygulama kısmı Isparta ilindeki muhasebe meslek mensuplarına yöneliktir. Faktör analizi yapılarak veriler boyutlara ayrılmış ve güvenilirliği kanıtlanmış bir duygusal zekâ ölçeği kullanılmıştır. Orijinal ölçek ve belirlenen boyutlar benzer çıkmıştır. Devamında demografik özelliklerin bazıları ve duygusal zekâ ölçeği boyutları arasında anlamlı farklar var olup olmadığına bakılmıştır. Bunun yanı sıra muhasebe meslek mensuplarının duygusal zekâ düzeylerinin ortalamanın üstünde olduğu sonuçlar arasında belirtilmiştir.

Singh (2021) çalışmasında, bibliyometrik analiz olarak davranışsal finans ve davranışsal muhasebe alanındaki yayınlar ele alınmıştır. Aşırı güven, çerçeveleme etkileri veya bilgi işleme üzerindeki bilişsel kısıtlamalar gibi önyargılar davranışsal muhasebe alanında incelenmiştir. Ayrıca davranışsal vergi, örgütsel ekoloji ve örgütün performans değerlendirme stili gibi

çalışmalar da davranışsal muhasebe çerçevesinde ele alınmıştır. Davranışsal finans alanındaki araştırmaların davranışsal muhasebe ile kıyaslandığında daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır.

Danescu vd.'nin (2022) yapmış oldukları çalışmalarının amacı, davranışsal muhasebenin araştırma koşullarını incelemek ve analiz etmektir. İnsan refahının genel durumuna günümüz toplumu daha fazla odaklanmaktadır. Sosyal bilimler alanının toplum hayatına sunduğu katkıdan dolayı öneminin devam edeceği düşünülmektedir. Bu çalışmada tezahürün zamansal ardışıklığı ölçüsü kullanılarak davranışsal muhasebe alanında yapılan çalışmaların dönüşümünü aktarmak ve bu muhasebe alanının ampirik çalışmalardan teorik çalışmalara doğru geliştiğine dair kanıtlar sunmak amaçlanmıştır. Betimsel analiz tekniği veri analizi için kullanılmıştır. İnsanların sistemli bir şekilde incelenmesi ve oluşan değişimlerin ölçülmesiyle muhasebenin insan-duygusal bileşenine yönelik sürekli dikkati ve kalıcı çeşitliliği vurgulamak çalışmanın sonuçları arasında yer almaktadır.

Yıldız ve Türkoğlu (2023) araştırmalarında, muhasebe meslek mensuplarının meslekte oluşturdukları hataların davranışsal muhasebe bakımından incelenmesi amaçlanmıştır. 2022 yılında çevrimiçi anket yöntemi kullanılarak verilere ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda muhasebe meslek mensuplarının muhasebede hata yapma ile yaş grupları, medeni durumları, gelir grupları, mesleki deneyim süreleri, mükellef sayıları arasında anlamlı farklılık olduğu ortaya çıkmıştır.

Yükçü ve Çetin (2024) çalışmalarında, Osmanlı İmparatorluğu döneminde Trabzon ilinde çift dinlilik ve davranışsal muhasebenin kesişimini ele almışlardır. Çalışmalarında 19. yüzyıl ve 20. yüzyılın başlarındaki dönüşüm sürecinde Trabzon'daki çift dinliliğin, davranışsal muhasebe faaliyetlerine yönelik sosyo-politik, kültürel ve ekonomik etkileri analiz edilmesi amaçlanmıştır. Yapılan araştırma, çok dinli etkilerin davranışsal muhasebeye etkisinin önemini vurgulamaktadır. Böylece çift dinliliğin davranışsal muhasebe üzerindeki etkisinin tarihsel analizi sunulmaya çalışılmıştır.

Sabırcan'ın (2025) yapmış olduğu çalışmasının amacı, tam zamanında üretim sisteminin iş yerinde ilk kez oluşturulması ve bu aşamadan sonra kontrollü bir şekilde devam ettirilmesi süreçlerinde davranışsal muhasebe kuramlarına yönelik insan davranışlarının incelenmesidir. Ayrıca çalışanlar ve yöneticilerin yeni bir imalat sistemi kuruluşunda ve devam ettirilmesinde sergiledikleri davranışların neler olduğu incelenmiştir. Bunun yanı sıra tam zamanında üretim sisteminin malzeme dolaşımı, imalat ve stoklama sisteminden oluşup oluşmadığı, bu durumların davranışsal muhasebe içeriğinde karşılığının neler olduğuna yönelik çalışma gerçekleştirilmiştir.

5. Araştırma Süreci

Araştırmanın sürecine yönelik bilgiler aşağıda yer almaktadır.

5.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın temel amacı, muhasebe meslek mensuplarının davranışsal eğilimlerini, meslek etiğine ilişkin tutumlarını ve mesleki değer algılarını analiz ederek muhasebe bilgi üretimi sürecine olan etkilerini incelemektir. Çalışma, davranışsal muhasebe yaklaşımı bağlamında, muhasebe meslek mensuplarının mesleğe ilişkin etik farkındalık düzeylerini, motivasyonlarını, ekonomik ve psikolojik doyumlarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca muhasebe meslek mensuplarının mevzuata ilişkin algıları, mükelleflerle olan ilişkilerinde karşı karşıya kaldıkları etik ikilemler ve mesleğin toplum tarafından sergilenen saygınlığına yönelik görüşleri de araştırmanın kapsamına dâhil edilmiştir. Böylece, muhasebe mesleğinin yalnızca teknik yönüne değil aynı zamanda bireysel değerlere ve toplumsal etkileşim gibi davranışsal durumlara da odaklanarak daha kapsayıcı bir değerlendirme olanağı sunulması amaçlanmıştır.

Muhasebe mesleğinde etik değerlerin korunması ve doğru bilgi üretiminin sağlanması, finansal sistemin güvenilirliği açısından çok önemlidir. Ancak muhasebe meslek mensuplarının karar alma süreçlerinde sadece ekonomik faktörlerin değil aynı zamanda bireysel değerlerin, algıların ve toplumsal baskıların da etkili olduğu düşünülmektedir. Bu durum, mesleki uygulamalarda davranışsal muhasebe anlayışının her geçen gün daha fazla önemli olmasına zemin hazırlamaktadır.

Araştırma, yalnızca anket yöntemiyle veri toplanması, sadece Van ilinde çalışmanın yürütülmesi ve örneklemin 117 meslek mensubu ile sınırlı olması ile bulguların genellemesi açısından sınırlılıklar taşımaktadır. Bununla birlikte, çalışmada elde edilen bulgular, davranışsal muhasebe yaklaşımı kapsamında Van ilindeki muhasebe meslek mensuplarının etik tutum ve davranışlarını anlamak için önemli bir veri kaynağı sunmaktadır.

5.2. Araştırma Modeli ve Yöntemi

5.2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, nicel araştırma yöntemine dayalı betimsel bir tasarıma dayalı olarak yapılmıştır. Çalışmada, muhasebe meslek mensuplarının davranışsal eğilimlerini, mesleki etik algılarını ve mesleğe ilişkin tutumlarını belirlemeye yönelik ilişkisel bir model kullanılmıştır.

Araştırma modeli, davranışsal muhasebe yaklaşımının temel varsayımına dayanmakta; bireysel tutum, değer ve algıların muhasebe bilgi üretim sürecine yansıma biçimlerini incelemeyi hedeflemektedir. Bu doğrultuda, katılımcıların mesleğe yönelik görüşleri ve etik farkındalık düzeyleri arasındaki ilişkiler, frekans ve yüzde dağılımları temelinde değerlendirilmiştir.

5.2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Van ilinde faaliyette bulunan serbest muhasebeci mali müşavir (SMMM) unvanına sahip meslek mensupları oluşturmaktadır. Araştırmanın evrenini belirlemek amacıyla Van Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odasında aktif görevde bulunan meslek mensuplarının sayısı alınmıştır. Bu bağlamda Van ilinde faaliyet gösteren 298 kişi olduğu tespit edilmiştir. Bu tespit sonucunda araştırmanın evrenini 298 muhasebe meslek mensubu oluşturmaktadır. Araştırma evreni üzerinden örneklem sayısı aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanmıştır (Yıldız ve Bircan, 2012: 189-190).

$$n = \frac{N \cdot t_{\alpha/2}^2 \cdot p \cdot q}{(N - 1) \cdot d^2 + t_{\alpha/2}^2 \cdot p \cdot q}$$

N: Anakütle büyüklüğü

n: Örneklem büyüklüğü

$t_{\alpha/2}$: Belirli bir (anlamlılık)düzeyinde t değeri ($\alpha = 0,05$ için 1,96)

p: Ana kütledeki incelenen olayın gözlenme oranı (gerçekleşme olasılığı)

q: Ana kütledeki incelenen olayın gözlenme oranı (gerçekleşmeme olasılığı: $q = 1 - p$)

d: Etki büyüklüğü $d = 0,07$

Bu formül sonucunda %95 güven düzeyi ve $\pm\%7$ hata payı ile örneklem büyüklüğü 117 olarak bulunmuştur. Örneklem, gönüllülük esasına dayalı olarak belirlenmiş olup toplam 117 muhasebe meslek mensubu araştırmaya katılmıştır. Katılımcıların farklı yaş, eğitim düzeyi ve deneyim süresi dağılımlara sahip olması, araştırmanın bulgularına çeşitlilik kazandırmıştır. Bu sayede, meslek mensuplarının etik tutum ve davranışlarına ilişkin daha temsili bir değerlendirme yapılabilmektedir.

5.2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Anket formu iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcıların demografik özelliklerini ve muhasebe mesleğine yönelik tutum ve algıları ölçen ifadeleri belirlemeye yönelik sorular yer almıştır. İkinci bölümde ise meslek etiği, davranışsal eğilimler ve etik ikilemler konularına ilişkin

yargılar yer almaktadır. Anket maddeleri, davranışsal muhasebe ve meslek etiği literatüründen yararlanılarak hazırlanmış; uzman görüşleri alınarak içerik geçerliği sağlanmıştır. Katılımcıların ifadelerine katılım düzeyleri, 5’li Likert tipi ölçek (1=Kesinlikle Yanlış, 5=Kesinlikle Doğru) yardımıyla ölçülmüştür.

5.2.4. Veri Analizi Yöntemi

Toplanan veriler, betimsel istatistik yöntemleriyle analiz edilmiştir. Verilerin analizinde SPSS 23 paket programı kullanılmıştır. Katılımcıların demografik özellikleri ile mesleki ve etik algılarına ilişkin bulgular frekans (f) ve yüzde (%) değerleriyle özetlenmiştir. Elde edilen sonuçlar tablolarla desteklenmiş ve yorumlamalar yapılmıştır.

6. Bulgular

Bu bölümde, araştırma kapsamında muhasebe meslek mensuplarından elde edilen verilerin analizine yer verilmiştir. Bulgular, öncelikle katılımcıların demografik özelliklerini ortaya koyan tanımlayıcı istatistikler ile başlamış, ardından davranışsal muhasebe teorileri çerçevesinde meslek mensuplarının tutum, değer ve etik algılarına ilişkin değerlendirmeler sunulmuştur.

6.1. Muhasebe Meslek Mensuplarını Tanımlayıcı İstatistikler

Tablo 1’de araştırmaya katılan muhasebe meslek mensuplarının demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımlarına yer verilmiştir. Katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, mesleki deneyim süresi, mesleğe yönelik tutumları, mesleğin geleceğine ilişkin algıları ve gelir düzeylerine dair tanımlayıcı istatistikler tablo kapsamında sunulmuştur. Bu bulgular, örneklemin genel yapısının anlaşılmasına ve davranışsal muhasebe çerçevesinde değerlendirilen tutum ve değerlerin hangi sosyo-demografik gruplarda yoğunlaştığının görülmesine imkân sunmaktadır.

Tablo 1: Araştırmaya Katılan Muhasebe Meslek Mensuplarını Tanımlayıcı İstatistikler

Demografik Özellikler		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Erkek	97	82,9
	Kadın	20	17,1
	Toplam	117	100,0
Yaş	29 ve altı	5	4,3
	30-39 arası	40	34,2
	40-49 arası	37	31,6
	50-59 arası	25	21,4
	60 ve üstü	10	8,5

	Toplam	117	100,0
Eğitim Durumu	Lise	4	3,4
	Önlisans	3	2,6
	Lisans	66	56,4
	Lisansüstü	44	37,6
	Toplam	117	100,0
Mesleki Deneyim Süresi	5 yıldan az	14	12,0
	5-14 yıl arası	50	42,7
	15-24 yıl arası	26	22,2
	25 yıl ve üstü	27	23,1
	Toplam	117	100,0
Mesleğinizi Seviyor Musunuz?	Kesinlikle sevmiyorum	6	5,1
	Sevmiyorum	12	10,3
	Kararsızım	15	12,8
	Seviyorum	53	45,3
	Kesinlikle seviyorum	31	26,5
	Toplam	117	100,0
Muhasebecilik Mesleğinin Geleceğini Nasıl Görüyorsunuz?	Kesinlikle kötü olacak	5	4,3
	İyi olacağından ümitli değilim	28	23,9
	Kararsızım	15	12,8
	İyi olacağından ümitliyim	58	49,6
	Kesinlikle iyi olacak	11	9,4
	Toplam	117	100,0
Gelirinizi Nasıl Tanımlarsınız?	Çok kötü	2	1,7
	Kötü	13	11,1
	Orta	66	56,4
	İyi	34	29,1
	Çok iyi	2	1,7
	Toplam	117	100,0

Tablo 1 incelendiğinde, araştırmaya katılan muhasebe meslek mensuplarının büyük çoğunluğunun erkek (%82,9) olduğu, kadın katılımcı oranının ise %17,1 düzeyinde olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaş dağılımına bakıldığında, en yoğun grubun 30–39 yaş aralığında (%34,2) yer aldığı, bunu 40–49 yaş grubunun (%31,6) izlediği tespit edilmiştir. Eğitim durumu değişkeni açısından, katılımcıların büyük çoğunluğunun lisans (%56,4) ve lisansüstü (%37,6) düzeyinde eğitime sahip olduğu, lise (%3,4) ve önlisans (%2,6) düzeyinde eğitime sahip olanların ise oldukça az olduğu belirlenmiştir. Mesleki deneyim süresi bakımından, katılımcıların %42,7’sinin 5–14 yıl arası deneyime sahip olup en yüksek dilimi oluşturduğu, 25 yıl ve üzeri deneyime sahip olanların oranının ise %23,1 olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların mesleklerine yönelik tutumları incelendiğinde, %45,3’ünün “seviyorum” ve %26,5’inin “kesinlikle seviyorum” yanıtını verdiği görülmektedir. Bu bulgu, muhasebe meslek mensuplarının genel olarak mesleklerine karşı olumlu bir tutum sergilediklerini göstermektedir. Ayrıca “sevmiyorum” veya “kesinlikle sevmiyorum” diyenlerin oranı ise

toplamda %15,4'tür. Bu oran, meslek içinde belirli bir oranda da olsa mesleki doyum sorunu yaşandığını da düşündürmektedir.

Katılımcıların muhasebecilik mesleğinin geleceğine ilişkin değerlendirmeleri incelendiğinde, %49,6'sının "iyi olacağından ümitliyim" ve %9,4'ünün "kesinlikle iyi olacak" yanıtlarını verdiği, buna karşılık %23,9'unun "iyi olacağından ümitli değilim" ifadesine katıldığı görülmektedir. Bu durum, meslek mensuplarının önemli bir kısmının mesleğin geleceğinden ümitli olduklarını göstermektedir.

Son olarak, gelir düzeyine ilişkin bulgulara göre, katılımcıların büyük çoğunluğu (%56,4) gelirini "orta" düzeyde ve %29,1'i de "iyi" olarak tanımlamıştır. "Kötü" ya da "çok kötü" diyenlerin toplam oranı ise %12,8'dir. Bu dağılım, muhasebe meslek mensuplarının gelir algılarının büyük ölçüde orta düzeyde olduğunu ve mesleğin ekonomik getirilerinin sınırlı bir tatmin düzeyi oluşturduğunu göstermektedir.

6.2. Muhasebe Mesleği ve Meslek Etiğine İlişkin Bulgular

Muhasebe mesleği, sadece bu alana ilişkin teknik bilgiye dayalı bir faaliyet alanı değil aynı zamanda etik ilkelere, mesleki değerlere ve bireysel tutumlara da bağlı olan davranışsal bir süreçtir. Bu doğrultuda, muhasebe meslek mensuplarının muhasebe uygulamalarına ve meslek etiğine yönelik algıları, hem mesleğin toplumsal güvenilirliği bakımından hem de finansal bilgi kalitesi açısından önemlidir. Bu bölümde, muhasebe meslek mensuplarının mesleki etik ilkeleri benimseme düzeyleri, mesleğin saygınlığına ilişkin algıları, meslek içi davranış kalıpları ve etik dışı uygulamalara karşı tutumları incelenmiştir. Tablo 2'de, katılımcıların muhasebe mesleğine ve meslek etiğine yönelik ifadeler katılımların frekans ve yüzde dağılımlarıyla birlikte sunulmuştur.

Tablo 2: Katılımcıların Muhasebe Mesleğine ve Meslek Etiğine Yönelik İfadeler Katılım Düzeylerinin İstatistikî Sonuçları

Muhasebe Mesleğine ve Meslek Etiğine Yönelik İfadelere Muhasebe Meslek Mensuplarının Katılım Düzeyleri		Kesinlikle Yanlış	Yanlış	Kararsızım	Doğru	Kesinlikle Doğru	Toplam
1. Aldığım ücret hizmetimin karşılığını yansıtmaktadır.	f	29	45	10	27	6	117
	%	24,8	38,5	8,5	23,1	5,1	100
2. Mükellefler mesleğimize saygı göstermektedir.	f	24	28	26	35	4	117
	%	20,5	23,9	22,2	30	3,4	100

3. Mükellefim, övgü dolu sözlerle bana hitap etmektedir.	f	18	23	28	41	7	117
	%	15,4	19,7	23,9	35,0	6,0	100
4. Meslek elemanlarınca üretilen muhasebe bilgileri, doğru ve güvenilirlerdir.	f	1	17	22	63	14	117
	%	0,9	14,5	18,8	53,8	12,0	100
5. Meslek elemanları muhasebe işlemlerini yerine getirirlerken tarafsız davranmaktadır.	f	6	8	19	61	23	117
	%	5,1	6,8	16,2	52,2	19,7	100
6. Mükelleflerin zaman zaman işletmenin finansal durumunu değiştirici (olumlu veya olumsuz yönde) talepleri olmaktadır.	f	0	14	17	67	19	117
	%	0	12,0	14,5	57,3	16,2	100
7. Meslek mensuplarınca üretilen muhasebe bilgileri, bilgi kullanıcılarının doğru karar vermelerini sağlar niteliktedir.	f	1	6	17	71	22	117
	%	0,9	5,1	14,5	60,7	18,8	100
8. İşletme yöneticisinin veya sahibinin amaçları, üretilen muhasebe bilgisinin kalitesini etkilemektedir.	f	1	12	11	76	17	117
	%	0,9	10,3	9,4	64,9	14,5	100
9. Meslek elemanları işletmelerin çıkarını ön planda tutmaktadır.	f	2	22	17	60	16	117
	%	1,7	18,8	14,5	51,3	13,7	100
10. Aldığım ücretle kıyaslandığında harcadığım mesainin çok fazla olduğunu düşünüyorum.	f	0	3	6	45	63	117
	%	0	2,6	5,1	38,5	53,8	100
11. Mesleğin toplum içindeki saygınlığının mesleki unvanı elde etme çabasıyla uyumlu olmadığını düşünüyorum.	f	4	14	12	55	32	117
	%	3,4	12,0	10,3	46,9	27,4	100
12. Muhasebe uygulamalarında meslek elemanlarının mevzuata bire bir uyumunun istenmesi meslek elemanlarının karar verme yeteneklerini köreltmektedir.	f	6	25	28	44	14	117
	%	5,1	21,4	23,9	37,6	12,0	100
13. Mevzuatın mesleki gerçekleri tam olarak yansıtmadığını düşünüyorum.	f	4	14	18	59	22	117
	%	3,4	12,0	15,4	50,4	18,8	100
14. Muhasebe mesleği ani gelişen durumlara/değişikliklere uyum sağlamada zorluk çekmektedir.	f	5	15	12	54	31	117
	%	4,3	12,8	10,3	46,1	26,5	100
15. Denetim faaliyetlerinin varlığı meslek elemanlarını daha doğru bilgi üretimini zorlamaktadır.	f	5	23	14	58	17	117
	%	4,3	19,7	12,0	49,5	14,5	100
16. Denetimler olmasa da meslek elemanları bilgi üretiminde doğru davranış sergiler.	f	8	20	21	51	17	117
	%	6,8	17,1	17,9	43,7	14,5	100
17. Meslekte yükselme, bilgi düzeyi ile paraleldir.	f	7	9	15	54	32	117
	%	6,0	7,7	12,8	46,1	27,4	100
18. Meslekte bilgi düzeyi artığında yükselme imkânı vardır.	f	2	10	13	59	33	117
	%	1,7	8,5	11,1	50,5	28,2	100
19. Mesleğin gerektirdiği davranışı sergileyen meslek mensupları daha çok saygı görmektedir.	f	3	11	16	49	38	117
	%	2,6	9,4	13,7	41,8	32,5	100
20. Bu mesleği icra etmekle amaçlarıma ulaştığımı/ulaşacağımı düşünüyorum.	f	6	10	39	45	17	117
	%	5,1	8,5	33,3	38,6	14,5	100
21. Alınan ücretin düzeyi mesleğin özenli ve dikkatli icrasında önemlidir.	f	3	10	7	61	36	117
	%	2,6	8,5	6,0	52,1	30,8	100
22. Meslektaşlar arasında ücretini zamanında alamadığı mükelleflerin muhasebe işlemlerinde gerekli dikkat ve özeni göstermeyenler vardır.	f	1	18	18	54	26	117
	%	0,9	15,4	15,4	46,1	22,2	100
	f	0	1	7	66	43	117

23. Muhasebe düzeni olmayan veya eksik işleyen bir işletmede belirlenen amaçlara ulaşılması imkânsızdır.	%	0	0,9	6,0	56,3	36,8	100
24. Başarılı görünmek için mükellef lehine hileli işlem yapan meslektaşlar vardır.	f	7	24	38	30	18	117
	%	6,0	20,5	32,5	25,6	15,4	100
25. Gelir kaybı yaşamamak için mükellefi kaçırmama düşüncesi ile hareket eden meslek mensupları vardır.	f	1	8	23	54	31	117
	%	0,9	6,8	19,7	46,1	26,5	100
26. Mükellefi kaçırmama düşüncesi, meslek mensuplarını muhasebe hileleri yapmaya yöneltmektedir.	f	6	21	41	31	18	117
	%	5,1	17,9	35,1	26,5	15,4	100
27. Dini inançların düzeyi, meslek mensuplarının muhasebe hilesi yapmasını azaltmaktadır.	f	20	35	25	24	13	117
	%	17,1	29,9	21,4	20,5	11,1	100
28. Hileli bir işlem yaparsam çok huzursuz olacağımı düşünüyorum.	f	1	4	4	44	64	117
	%	0,9	3,4	3,4	37,6	54,7	100
29. Bir meslek mensubu istese de mesleğinin gereklerini tam olarak yerine getiremez.	f	6	32	16	42	21	117
	%	5,1	27,4	13,7	35,9	17,9	100

Tablo 2 incelendiğinde, muhasebe meslek mensuplarının mesleklerine ve meslek etiğine yönelik algılarının genel olarak olumlu bir düzeyde olduğu ancak ekonomik memnuniyet, mükellef baskısı ve mevzuat uyumsuzluğu gibi faktörlerin bu olumlu eğilimi kısmen zayıflattığı görülmektedir. Katılımcıların önemli bir kısmı mesleki faaliyetlerin etik ilkelere uygun biçimde yürütülmesi gerektiğini düşünmektedir. Ayrıca ücret politikaları, toplumun muhasebecilik mesleğine bakışı ve dışsal beklentiler gibi değişkenlerin, meslek mensuplarının davranışsal eğilimlerini ve iş doyumlarını etkilediği anlaşılmaktadır.

Çalışmada, “Aldığım ücret hizmetimin karşılığını yansıtmaktadır” ifadesine katılmayanların oranı %63,3’tür. Bu bulgu, meslek mensuplarının büyük bölümünün emeklerinin finansal olarak karşılığını alamadıklarını düşündüklerini göstermektedir. Ücret düzeyine yönelik bu memnuniyetsizlik, adaletsizlik duygularının ortaya çıkmasına yol açabilmektedir. Bu duygu, bireylerin mesleki motivasyonlarını, örgütsel bağlılıklarını ve etik karar alma süreçlerini olumsuz etkileyebilmektedir. Aynı zamanda “Aldığım ücretle kıyaslandığında harcadığım mesainin çok fazla olduğunu düşünüyorum” ifadesine %92,3 oranında katılım sağlanması, meslek mensuplarının iş yükü ve bunun karşılığı bakımından belirgin bir dengesizlik olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuç, muhasebe mesleğinde uzun çalışma saatleri, yüksek stres ve sorumluluk düzeyi gibi faktörlerin mesleki tükenmişlik riskini arttırabileceğini göstermektedir.

“Mükellefler mesleğimize saygı göstermektedir” ifadesine katılım düzeylerinin düşük (%33,3) olması, toplumda muhasebe mesleğine yönelik saygınlığın düşük olduğunu göstermektedir. Katılımcıların yaklaşık yarısının bu ifadeye katılmaması (%44,4), meslek

mensuplarının kendilerini toplum içinde yeterince değerli hissetmedikleri sonucunu yansıtmaktadır. Bu durum, muhasebe meslek mensuplarının aidiyet duygusunu olumsuz etkileyebileceğini düşündürmektedir.

“Meslek elemanlarınca üretilen muhasebe bilgileri doğru ve güvenilir” ifadesine katılım oranı %65,8’dir. Bu bulgu, meslek mensuplarının kendi meslektaşlarına güven duyduğunu, muhasebe bilgi üretiminin genel olarak etik ve teknik standartlara uygun yürütüldüğünün düşünüldüğünü göstermektedir. “Meslek elemanları muhasebe işlemlerini yerine getirirken tarafsız davranmaktadır” ifadesine katılım oranının %71,9 olması da bu durumu desteklemektedir. Bu sonuç, etik muhasebe uygulamalarının temel unsurlarından biri olan tarafsızlık ilkesiyle uyumludur.

“Mükelleflerin işletmenin finansal durumunu değiştirici talepleri olmaktadır” ifadesine %73,5 oranında katılım sağlanması, meslek mensuplarının dışsal baskılarla karşılaştığını göstermektedir. Bu durum, meslek mensubunun bir yandan mükellefin beklentilerini karşılamaya çalışırken diğer yandan da etik ilkelere bağlı kalmak zorunda olmasıyla ikilem yaşamasına neden olabilmektedir. Bu ikilem, mesleki stresin artmasıyla beraber etik risklerin de ortaya çıkmasına yol açabilmektedir.

Etik tutum açısından dikkat çekici bir diğer bulgu, “Mükellefi kaçırmama düşüncesi, meslek mensuplarını muhasebe hileleri yapmaya yöneltmektedir” ifadesine katılanların oranının %41,9 olmasıdır. Bu bulgu, müşteri kaybı endişesinin bazı muhasebe meslek mensuplarını etik sınırlara bağlı kalmada zorlanabileceklerini göstermektedir. Benzer biçimde, “Başarılı görünmek için mükellef lehine hileli işlem yapan meslektaşlar vardır” ifadesine %41 oranında katılım bildirilmiştir. Bu sonuçlar, ekonomik kaygıların ve rekabetin etik dışı bazı davranışların meslek muhasebe meslek mensuplarında meydana gelebileceği riskini ortaya koymaktadır. Buna karşın, “Hileli bir işlem yaparsam çok huzursuz olacağımı düşünüyorum” ifadesine %92,3 oranında katılım, muhasebe meslek mensuplarının yüksek düzeyde etik farkındalığa sahip olduğunu ve ahlaki açıdan vicdanlarının güçlü olduğunu göstermektedir.

Mevzuat boyutunda, “Mevzuatın mesleki gerçekleri tam olarak yansıtmadığını düşünüyorum” diyenlerin oranı %69,2’dir. Bu sonuç, mevcut düzenlemelerin sahadaki uygulama gerçekleriyle tam uyumlu olmadığını göstermektedir. “Muhasebe uygulamalarında mevzuata bire bir uyumun istenmesi meslek elemanlarının karar verme yeteneklerini köreltmektedir” ifadesine %49,6 oranında katılım da bu görüşü desteklemektedir.

“Denetim faaliyetlerinin varlığı meslek elemanlarını daha doğru bilgi üretimine zorlamaktadır” ifadesine %64 oranında katılım sağlanmıştır. Bu bulgu, denetim mekanizmasının etik davranışları olumlu katkı sağlayan bir dışsal kontrol unsuru olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, “Denetimler olmasa da meslek elemanları bilgi üretiminde doğru davranış sergiler” ifadesine %58,2 oranında katılım sağlanması, etik davranışların yalnızca dışsal kontrollerle değil aynı zamanda içsel değerlere de bağlı olduğunu göstermektedir.

“Meslekte yükselme, bilgi düzeyi ile paraleldir” ve “Meslekte bilgi düzeyi arttığında yükselme imkânı vardır” ifadelerine verilen yüksek katılım oranları (sırasıyla %73,5 ve %78,7), meslek mensuplarının kariyer gelişiminde bilgi birikiminin ve uzmanlığın belirleyici bir unsur olduğuna inandıklarını göstermektedir. Bu sonuç, sürekli eğitimin ve mesleki yetkinliğinin önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Son olarak, “Dini inançların düzeyi, meslek mensuplarının muhasebe hilesi yapmasını azaltmaktadır” ifadesine katılmama oranı %47’dir. Bu sonuç, etik davranışların yalnızca dini veya ahlaki inançlara dayalı olmadığını göstermektedir.

Genel bir değerlendirme yapıldığında, elde edilen bulgular muhasebe meslek mensuplarının etik değerlere yüksek düzeyde bağlı olduklarını, ancak ekonomik tatmin düşüklüğü, toplumsal saygınlık eksikliği ve mevzuat baskısı gibi dışsal unsurların etik davranışlarda zayıflama riski oluşturduğunu göstermektedir. Davranışsal muhasebe açısından bakıldığında, bu durumun bireysel değerler ile çevresel baskılar arasında kalmanın mesleki davranışları biçimlendirmede etkisi olduğunu ortaya koymaktadır.

7. Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma, muhasebe meslek mensuplarının davranışsal muhasebe açısından mesleki tutum, değer ve etik yaklaşımlarını incelemeyi amaçlamıştır. Elde edilen bulgular, muhasebe mesleğinin yalnızca teknik bilgiye dayalı bir faaliyet alanı olmadığını aynı zamanda bireysel değerler, etik yargılar, ekonomik doyum ve çevresel baskılar arasında olduğunu ortaya koymuştur. Katılımcıların büyük bölümü mesleki etik ilkeleri benimsediğini ve doğru bilgi üretimini temel bir sorumluluk olarak gördüğünü belirtmiştir. Fakat ücretlerin yetersizliği, mevzuattan kaynaklı baskılar, mükelleflerin talepleri ve mesleğe ilişkin toplumsal saygınlık eksikliğinin bulunması gibi faktörlerin, muhasebe meslek mensuplarının etik karar süreçlerinde etkili olduğu görülmüştür.

Araştırma sonuçları, katılımcıların önemli bir kısmının mesleğin özüne uygun olarak doğruluk, tarafsızlık ve güvenilirlik ilkelerine bağlı kalmaya çalıştıklarını göstermektedir. Ayrıca mükelleflerin finansal bilgileri değiştirmeye yönelik talepleri, rekabet koşullarında müşteri kaybı endişesi ve mevzuata tam uyumun oluşturduğu baskı gibi unsurlar, meslek mensuplarını zaman zaman etik açıdan ikilem yaşamalarına sebep olmuştur. Bu durum, meslek mensuplarının aslında güçlü bir etik farkındalığa sahip olduklarını ancak çevresel baskılardan dolayı bu farkındalığı her zaman eyleme dönüştüremediklerini göstermektedir.

Çalışmanın dikkat çekici sonuçlarından biri de meslek mensuplarının ücret ve emek konularındaki memnuniyetsizliğidir. Katılımcıların büyük çoğunluğu aldıkları ücretin hizmetlerinin karşılığı olmadığını belirtmiştir. Bu bulgu, ekonomik doyumun mesleki motivasyon ve etik tutumlar önemli olabileceğini düşündürmektedir. Alınan ücretlerin adil olmadığı algısı, muhasebe meslek mensuplarının etik kararlarına etki edebileceği ifade edilebilir. Bu sonuç, davranışsal muhasebe açısından bireysel davranışların yalnızca ahlaki ilkelerle değil aynı zamanda ekonomik koşullarla da yönlendirildiğini ortaya koymaktadır.

Araştırma, toplumsal saygınlık bakımından muhasebe mesleğine yönelik zayıf bir algının olduğunu da ortaya koymuştur. Katılımcıların büyük bir bölümü toplumun muhasebe mesleğine yeterince saygı göstermediğini düşünmektedir. Bu durum, mesleğin toplumsal imajının güçlendirilmesi gerektiğini ve meslek örgütlerinin bu konuda daha güçlü bir rol üstlenmesinin önemini göstermektedir.

Etik boyut açısından bakıldığında, meslek mensuplarının büyük çoğunluğu hileli işlem yapmanın kişisel huzursuzluk oluşturacağını belirterek, bu kişilerin içsel etik denetim mekanizmalarının güçlü olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır. Ancak aynı zamanda “mükellefi kaçırmama” veya “başarılı görünme” gibi dışsal bazı faktörlerin etkisiyle zaman zaman etik ilkelere zarar verebileceği de tespit edilmiştir. Bu çelişki, muhasebe mesleğinde etik davranışın yalnızca bireysel ahlaki davranışlara değil aynı zamanda kurumsal yapıların ve denetim mekanizmalarının etkinliğine de bağlı olduğunu göstermektedir.

Meslek mensuplarının önemli bir kısmı mevcut mevzuat düzenlemelerini uygulama gerçekleriyle tam uyumlu olmadığını ifade etmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu (üçte ikisinden fazlası), mevzuatın mesleki gerçekleri yeterince yansıtmadığını belirtmiştir. Bu durum, mevzuatın pratikteki sorunlara tam çözüm üretmediği yönünde bir algı oluşturmaktadır.

Denetim faaliyetlerine ilişkin bulgular, dışsal kontrol mekanizmalarının etik davranışları etkilediğini göstermektedir. Katılımcıların çoğu, denetim süreçlerinin muhasebe bilgi üretimini daha doğru ve güvenilir hale getirdiğini belirtmiştir. Bu durum, dış denetimin yalnızca hataları tespit eden bir araç değil aynı zamanda meslek etiğini teşvik eden bir kontrol mekanizması olarak algılandığını göstermektedir. Ancak, denetim olmasa dahi etik davranış sergileyen meslek mensuplarının oranının da yüksek olması, meslek içinde bir etik bilincin varlığına işaret etmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, çalışma bulguları muhasebe meslek mensuplarının etik değerlere yüksek düzeyde bağlı olduklarını, ancak ekonomik koşullar, mevzuat baskısı, toplumsal algı ve müşteri ilişkileri gibi faktörlerin bu bağlılık üzerinde zaman zaman olumsuz etkiler oluşturduğunu ortaya koymuştur. Bu çerçevede, muhasebe mesleğine ilişkin davranışların yalnızca bireysel niyetlerle değil aynı zamanda sosyal, kurumsal ve ekonomik açıdan da şekillendiği düşünülmektedir.

Elde edilen bulgular doğrultusunda, meslek örgütleri ve düzenleyici kurumlar için bazı öneriler geliştirilmiştir:

- ✓ Öncelikle, muhasebe meslek mensuplarının ekonomik tatminini artıracak ücret politikalarının geliştirilmesi ve emek-ödül dengesinin sağlanması gerekmektedir.
- ✓ Ayrıca, mesleğin toplumsal imajını güçlendirmek için kamuoyunda bilgilendirme kampanyaları yapılmalıdır.
- ✓ Muhasebe alanına ilişkin mevzuatın pratik uygulamalarla uyumlu hale getirilmesi, meslek mensuplarının etik açıdan karar almalarına katkı sağlayacaktır.
- ✓ Son olarak, sürekli meslek içi eğitimlerde etik farkındalık konusuna yer verilmesi, genç meslek mensuplarında davranışsal etik bilincinin kalıcı hale gelmesine katkı sağlayacaktır.

Araştırmanın etik yönü

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Yayın Etik Kurul Başkanlığının 24/07/2025 tarih 2025/17 oturum sayılı ve 30 nolu karar ile etik kurul uygunluğu onayı verilmiştir.

Çıkar çatışması beyanı

Bu çalışmada, sonuçları veya yorumları etkileyebilecek herhangi bir maddi veya diğer asli çıkar çatışması olmadığını beyan ederim.

Yazar katkı oranı

Çalışmanın tüm aşamaları yazarlar tarafından eşit katkı oranında tasarlanmış ve hazırlanmıştır.

Kaynakça

- Aslantaş Ateş, B., Çivi, G. ve Öz, M. (2016). Davranışsal muhasebe bağlamında muhasebe meslek mensuplarında duygusal zekâ. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 17(31), 24-55.
- Ayboğa, H. ve Koç, Ş. (2022). İşletmelerde hilenin önlenmesi ve tespitinde davranışsal muhasebe ve nöromuhasebe tekniğinin uygulama süreci ve öneriler. *Uluslararası Beşerî ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi*, 6(1), 97-110.
- Birnberg, J.G. (2011). A proposed framework for behavioral accounting research. *Behavioral Research in Accounting*, 23(1), 1-43.
- Cengiz, S. (2025). Davranışsal muhasebe çerçevesinde muhasebe mesleği ve iş ahlakının değerlendirilmesi. *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 122-136.
- Danescu, T., Constantinescu, L. and Matei, B.R. (2022). A structured perspective on behavioral accounting research. *Ceccar Business Review*. 3(2), 67-72.
- Ergüden, E., Dalkılıç, F., Kaya, C.T. ve Sayar, Z. (2018). Finansal raporlama ve denetim uygulamaları kapsamında davranışsal muhasebe teorisine bakış, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, Özel Sayı: 20, 411-425.
- Göçer, Ş. ve Karaca, S.S. (2019). Davranışsal finans hisse senedi piyasasında sürü davranışı (teori ve uygulama). *Ekin Basım Yayın Dağıtım*: Ankara.
- Gönen, S. ve Rasgen, M. (2017). Davranışsal muhasebe alanını içeren araştırmalara yönelik literatür taraması. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(6), 189-198.
- Güney, S. ve Kayışyapar. İ. (2020). Davranışsal muhasebe çerçevesinde muhasebe meslek mensuplarında il stresi (Erzurum ilinde bir araştırma). *İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 34-50.

- Kındırğa, B. (2024). Muhasebe meslek etiği ve davranışsal muhasebe üzerine muhasebe meslek mensuplarına yönelik bir araştırma: Ağrı ili örneği. *Yüksek Lisans Tezi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi*. Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ağrı.
- Marşap, B. ve Gökten. P.O. (2016). Davranışsal muhasebe: kuramsal yaklaşım. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 8(4), 345-359.
- Nazlıoğlu, B. ve Demirci, S. (2023). Behavioral auditing from a perspective of behavioral approach. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 58(1), 823-839.
- Sabırcan, N.İ. (2025). Tam zamanlı üretim ortamında müşteri tedarikçi ilişkilerinin optimizasyonu: bir davranışsal muhasebe yaklaşımı uygulaması. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 93-116.
- Singh, B. (2021). A bibliometric analysis of behavioral finance and behavioral accounting. *American Business Review*, 24(2), 198-230.
- Şimşek, M. (2024). SMMM'lerin Davranışsal muhasebe perspektifinde meslek etiği algıları üzerine bir araştırma: Sivas örneği. *Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi*, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Sivas.
- Türkoğlu, D. (2023). Muhasebe hatalarının davranışsal muhasebe açısından incelenmesi: Kocaeli ilinde bir araştırma. *Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi*. Sosyal Bilimler Enstitüsü: Kocaeli.
- Yıldız, F. ve Türkoğlu, D. (2023). Muhasebe meslek mensuplarının davranışsal faktörlerinin muhasebe hataları üzerindeki etkisi: Kocaeli örneği. *International Social Sciences Studies Journal*. 9(114), 8008-8019.
- Yıldız, N. ve Bircan, H. (2012). Uygulamalı istatistik. *Ankara: Sage Yayıncılık*.
- Yükçü, S. ve Çetin, A.A. (2024). Çift dinliliğin davranışsal muhasebe açısından analizi. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 27, 1-22.